

ЕВРОПСКА УНИЈА

Учиме
право

Европска унија – Учиме право

Издава:
Фондација Институт отворено општество – Македонија

За издавачот:
Владимир Милчин, извршен директор

Уредници:
Фани Каранфилова Пановска
Кире Миловски

Автор:
Македонски центар за европско образование

Лектура:
Ана-Марија Бранѓолица

Ликовно-графичко обликување:
Бригада Дизајн

Печат:
Скенпоинт

Тираж:
3200 примероци

CIP – Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје
341.171 (4-672ЕУ)

ЕВРОПСКА унија - учиме право / уредници Фани Каранфилова
Пановска, Кире Миловски, - Скопје : Фондација Институт отворено
општество - Македонија, 2009 - 41 стр. : илустр. ; 24 см

ISBN 978-608-218-028-1

а) Европска унија - Прирачници
COBISS.MK - ID 79775754

Вовед

Оваа брошура претставува дополнување на прирачникот „Учиме право“, издаден од Фондацијата Институт отворено општество - Македонија, за потребите на програмата „Учиме право“ на Младинскиот образовен форум.

Исто така, оваа брошура е изработена и за потребите на проектот „Акција за Европа“, реализиран од Фондацијата Институт отворено општество - Македонија, во партнерство со Македонскиот центар за европско образование и Младинскиот образовен форум, што предвидува промоција на ЕУ на локално ниво, преку дебати и обуки.

Целта на брошурата е да ги запознае средношколците, односно младите луѓе во Република Македонија, со основните карактеристики на Европската унија, нејзините институции и начинот на носење на одлуките во нив, како и за патот што Република Македонија треба да го изоди до полноправното членство во Унијата.

Преку обуките на програмата „Учиме право“ на Младинскиот образовен форум, се надеваме дека оваа брошура ќе стигне во рацете на голем број средношколци во Република Македонија и истата ќе биде нивна водилка во процесот на европеизација на целото наше општество. Впрочем, во Европската унија не влегува само Владата или политичките партии, туку пред сè граѓаните, а државните институции треба да работат во служба на нивните интереси. Тој интерес се нарекува Европска унија и истиот треба да овозможи подобар животен стандард, стабилни и демократски институции, подобро образование, почитување и остварување на човековите слободи и права, демократија и владеење на правото.

Од уредниците

ШТО Е ЗАЕДНИЧКО ВО УНИЈАТА?

Обединети во разликите

Во моментот, Унијата обединува 27 земји, со помалку или повеќе развиени економии, со различни правни системи, мноштво културни традиции и јазични карактеристики, и сите држави подеднакво ги вреднуваат и ги поддржуваат. Оттаму и мотото на Унијата - "Обединети во разликите". Европската унија е создадена и се гради за да овозможи поудобен, побезбеден и

Знаме

Дванаесетте жолти ѕвезди на темносина позадина се честа глетка и во нашата земја, која иако се уште не е членка на Унијата, сепак е во постојана соработка и гради вистинско партнерство со Унијата и нејзините членки. Ова знаме е симбол на ЕУ, но и симбол на обединета Европа воопшто. Во многу традиции, бро-

јот 12 е симбол на хармонија и перфекција, а кругот, меѓу другото, симбол на целина и обединување. Затоа, без оглед на проширувањето на Унијата и зголемувањето на бројот на нејзини членки, бројот на ѕвезди на знамето останува 12.

Химна

И химната на ЕУ зборува за идеалот на соработка и братство меѓу народите, а бидејќи ова е идеалот за кој компонирал и Бетовен, неговата мелодија од Деветтата симфонија позната како "Ода на радоста", станува химна на Унијата. Химната не ги заменува националните химни на државите-членки, туку е уште еден начин да се потврдат и слават обидите за заедништво и за обединување на разликите.

Австрија,
Белгија,
Бугарија,
Велика Британија,
Германија,
Грција,
Данска,
Естонија,
Ирска,
Италија,
Кипар,
Латвија,
Литванија,
Луксембург,
Малта,
Полска,
Португалија,
Романија,
Словачка,
Словенија,
Унгарија,
Финска,
Франција,
Холандија,
Чешка,
Шведска,
Шпанија.

9 Мај - Ден на Европа

На овој ден, во 1950 година, Роберт Шуман го презентирал својот предлог за обединување на Европа и осигурување мир и благосостојба на нејзините граѓани. Предлогот познат како „Шуманова декларација“ е основа за создавање на заедниците што во текот на годините го

креираат она што денес го познаваме како Европска унија. Затоа, 9 Мај денес се слави како ден на Европа и е ден на кој граѓаните на Унијата организираат разни фестивали и други активности посветени на обединувањето во Европа и нивното меѓусебно зближување.

Евро

Сетете се колку дополнителна подготовка е потребна кога заминувате во странство - информирање кои валути (пари) се користат во земјите што ги посетувате, менување пари во банка, внимавање на курсните разлики, организација на различните валути итн. Од 2002 година, повеќето граѓани на ЕУ не мора да се грижат за вакви ситуации, бидејќи од тогаш започна употребата на заедничката валута - евро. Користењето иста валута го олеснува тргувањето и ги ослободува граѓаните од грижите што ги споменавме.

Во моментот, еврото го користат 16 членки на Унијата (Белгија, Германија, Грција, Франција, Ирска, Италија, Луксембург, Холандија, Австрија, Португалија, Словенија, Финска, Шпанија,

Словачка, Малта и Кипар). Графичкиот симбол за еврото (€) е инспириран од грчката буква епсилон и се однесува на првата буква на Европа. Официјалната кратенка што се користи за еврото е ЕУР. Парични банкноти, исти во сите земји на Евро-зоната, се дизајнирани од победниците на натпреварувањето спроведено во ЕУ, што ги повика сите заинтересирани да понудат идеи за изгледот на банкнотите. Монетите на едната страна имаат заеднички симбол, додека на другата страна претставуваат некои национални обележја на државите-членки. Затоа, не бидете зачудени ако во супермаркет во Австрија ви дадат монета со слика на шпанскиот писател Сервантес, или ако на Халкидики платите со паричка со слика на холандската кралица Беатрикс.

Слобода на движење на лица и Шенген

Денес граѓаните на ЕУ може да патуваат од Лисабон до Хелсинки, преку Барселона, Ница, Торино и Виена, без притоа да поминуваат гранични премини и да се грижат за своите патни исправи. Сите држави-членки, се дел од безграничниот систем Шенген, со исклучок

на Обединетото Кралство и Данска, како и Бугарија и Романија. Оваа слобода на движење, Унијата ја дава и на сите граѓани од трети земји што легално престојуваат во некоја земја од Шенген-зоната.

Слобода на движење на работници

Ако ја погледнете листата на вработени во “Фолксваген”, со сигурност ќе најдете некој Португалец, Данец, или Грк. Ова е возможно преку слободата на движење на работниците,

што им гарантира еднакво право на вработување на граѓаните на ЕУ во која било земја-членка, независно од нивното државјанство.

Програми за образование

Младите луѓе сакаат да среќаваат други млади луѓе, сакаат да видат други земји и да научат за различните традиции. Многу млади настојуваат и се обидуваат дел од своето образование да го остварат во друга земја, но ова е комплицирано заради големите трошоци и долгите процедури. Младите студенти од Унијата, одамна не се грижат за овие тешкотии. Посто-

јат повеќе програми што им помагаат на младите луѓе да ги остварат овие планови (Еразмус, Леонардо, Коментиус и Грундвиг). Овие програми осигуруваат дипломите стекнати на кој било универзитет во ЕУ, да бидат признати насекаде во Унијата. Повеќе од два милиони а млади луѓе во ЕУ, веќе ја искористиле ваквата можност.

Трговија и царина

Грчките домати веќе пет децении многу поевтино и поедноставно стигнуваат на германските пазари, бидејќи не се оптоварени со дополнителните царински процедури и царински давачки. Уште од 1957 година, Европјаните се договорија да им дозволат на своите произведувачи да ги пласираат производите на пазарите ширум Унијата, и притоа да не плаќаат дополнителни давачки. Ваквата заедничка политика, на граѓаните на ЕУ им овозможи да имаат пристап до поевтини, поразнообразни и поквалитетни производи од сите делови на Европа.

И Македонија има договор со Унијата, со кој голем дел од македонските производи може да

стигнуваат на европските пазари, без притоа да бидат оптоварени со царини.

Заедничко инвестирање во економски развој - помош на помалку развиени подрачја

ЕУ е можеби еден од најразвиените делови во светот, но сепак во него има области што се значително посиромашни од другите. Настојувајќи сите граѓани на ЕУ да живеат подобро, државите-членки ги здружуваат своите сили и финансиска моќ и здружено помагаат посиромашните региони да се развијат и да се збогатат. Околу 30 милијарди годишно се

користат за помагање на економиите на овие региони, за создавање нови работни места и доквалификација на невработените граѓани. Ваквата помош е посебно видлива во Ирска, која до пред десетина години беше најсиромашна држава во ЕУ, а сега е еден од носителите на економскиот раст.

Буџет

За да се остварат целите за развој и благосостојба, членките на ЕУ одлучиле и да создадат заедничко кесе пари, односно европски буџет. Имено, Унијата има многу програми за работа, а притоа нема способност да собира даноци од

граѓаните и фирмите, со кои би можела да ги финансира тие програми. Затоа, секоја членка дава дел од своите приходи (царини, ДДВ итн.) во европскиот буџет.

ИНСТИТУЦИИТЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

На европското тло постојат разни традиции и култури, меѓутоа и заеднички вредности за европските народи. Обединетите демократски европски држави, преку меѓусебната економска и политичка соработка се стремат кон обезбедување просперитет и траен мир. Желбите за сигурност и мир, за слобода и слободно движење, како и економска благосостојба, се длабоко вкоренети во причините за настаок и постоење на Европската унија.

Како што карактерот на секоја земја-членка на ЕУ е дефиниран од нејзиниот правен систем и нејзините национални институции, така и карактерот на ЕУ е дефиниран од различните институции и тела и нивната надлежност. Затоа, многу е важно да се имаат основни познавања за организацијата и методите на работа на институциите на Европската унија. Тоа овозможува да се разбере процесот на креирање политики, односно како одлуките се подготвуваат, донесуваат, имплементираат и мониторираат.

Во Европската унија постојат најразлични институции и тела. Меѓутоа, само пет се дефинирани како институции и се сметаат за најважни.

Европски парламент

Европскиот парламент го сочинуваат 750 европарламентарци со петгодишен мандат. Ова е единствената ЕУ-институција чишто членови се директно избрани од оние граѓани на ЕУ што поседуваат гласачко право. Секоја членка на Унијата избира различен број пратеници, што е однапред утврдено и пропорцио-

налено на населението на секоја држава. Така, на пример, Германија избира 96 пратеници, а Малта 6 пратеници.

Пратениците во Европскиот парламент не се здружуваат согласно нивната национална припадност, туку во политички групи, согласно нивната партиска припадност. На тој начин, европарламентарците, преку Европскиот парламент ги претставуваат интересите на сите граѓани на Унијата, а не само на оние од државата во која биле избрани. Заради ова, граѓаните на ЕУ може да избираат и да бидат избрани за пратеник во Европскиот парламент во која било членка на Унијата, независно од нивното државјанство.

Секоја членка на Унијата избира различен број пратеници, што е однапред утврдено и пропорционално на населението на секоја држава. Така, на пример, Германија избира 96 пратеници, а Малта 6 пратеници

Парламентот има улога во следниве традиционално парламентарни активности:

- создавање европско законодавство - улогата ја дели со Советот на министри;
- избор и формирање извршна власт - оваа улога особено се гледа преку потврдувањето на Претседател на Европската комисија и подоцна на сите членови на Европската комисија, и изборот на Омбудсманот;
- демократска контрола на активностите на другите институции и тела на ЕУ - оваа надлежност му овозможува на Европскиот парламент да поставува прашања до Европската комисија и сите други институции на ЕУ, како и обврска на европските институ-

ции и земјите-членки да го информираат Парламентот за своите активности, право да прифаќа претставки поднесени од страна на граѓаните на ЕУ и други;

- буџетска надлежност - заедно со Советот на министри, учествува во постапката за утврдување и гласање на буџетот на ЕУ.

Работата на Европскиот парламент се одвива во три града: во Стразбур се одржуваат пленарните седници, во Брисел работат парламентарните комисии и политичките групи, а во Луксембург се наоѓа неговиот Секретаријат.

Во својата работа, Парламентот ги употребува сите официјални јазици на Унијата.

ПРАШАЊА 1:

1. Колку официјални јазици има во Унијата и кои се тие?
2. Кои се предностите и недостатоците на ваквото решение? Какво решение сметате дека би било најдобро?

Совет на министри

Советот на министри е клучна институција при донесувањето одлуки во ЕУ, заедно со Европскиот парламент. Како што асоцира и името, во рамките на Советот секоја земја-членка учествува со еден министер. Кој министер од секоја држава-членка ќе учествува во работата, зависи од прашањата што се дискутираат на состанокот на министрите (на пример, ако се дискутираат прашања за транспортните мрежи, ќе присуствуваат министрите за транспорт, а доколку се дискутира за виза и азил, ќе присуствуваат министрите за правда или за внатрешни работи). Преку членовите на Советот се пренесуваат и застапуваат националните интереси на земјите-членки.

Надлежностите на Советот се во учеството при донесувањето одлуки, координацијата на националните политики на членките и заедничкото информирање меѓу членките. Советот на министри има седиште во Брисел.

Клучните задачи на Советот се да:

- создава европско законодавство;
- бара од Европската комисија да поднесе предлог за донесување ново законодавство;

? ПРАШАЊА 2:

1. Дали знаете која држава во моментот претседава со Советот на министри? Дали знаете кој е следен претседавач?
2. Зошто е тоа важно?

- донесува буџет - надлежност што ја дели со Парламентот;
- предлага назначување и да назначува - на пример, претседателот и членовите на Комисијата, членовите на Европскиот суд на ревизори, членовите на извршниот одбор на Европската централна банка, како и членовите на бројни комитети на ЕУ;
- обезбедува координација во областа на економската политика и политиката за вработување;
- дава мандат на Комисијата за преговарање и склучување определени договори со земји што не се членки на ЕУ, како и меѓународни организации.

Претседателството на Советот на министри се менува секои шест месеци на база на ротација, односно секоја земја-членка има можност шест месеци да биде претседавач. Претседавањето со Советот подразбира значајни улоги: иницирање предлози за работата на Советот, координација и водење на неговата работа и претставување на Советот на меѓународно поле и во Унијата.

Кој министер од секоја држава-членка ќе учествува во работата, зависи од прашањата што се дискутираат на состанокот на министрите (на пример, ако се дискутираат прашања за транспортните мрежи, ќе присуствуваат министрите за транспорт, а доколку се дискутира за виза и азил, ќе присуствуваат министрите за правда или за внатрешни работи).

Европска комисија

Комисијата претставува движечка сила за евроинтеграцијата. Таа ги застапува и заштитува заедничките интереси на заедницата, поради што е позната и како “чувар на договорите”. Неа ја сочинуваат 27 комесари, по еден предложен од секоја држава-членка, поддржани од Советот и Парламентот. Секој од комесарите на Европската комисија е надлежен за некој од секторите на Комисијата (на пример: проширување, транспорт, животна средина итн.) и има мандат од пет години. Улогата на Комисијата е слична со улогата

што ја има владата во една држава. Комисијата има право да иницира донесување на ЕУ-законодавство и го надгледува спроведувањето на ЕУ-законодавството во државите-членки. Комисијата е носител на имплементацијата на политиките на ЕУ и управува со буџетот на ЕУ. Таа ја застапува Европската унија во надворешната политика и преговара при склучување меѓународни договори. Европската комисија, исто така, има право да има свои претставништва во земји што не се членки на ЕУ.

ПРАШАЊА 3:

1. Дали знаете кој во моментот е претставник на Европската комисија во Република Македонија?
2. Дали знаете каде се наоѓа Делегацијата на Европската комисија во Република Македонија?
3. Дали знаете да наведете некоја активност што ја води или во којашто е вклучена Делегацијата на Европската комисија во Република Македонија?

Европски суд на правда

Ако во Унијата ги лоциравме носителите на законодавната и извршната власт, нормално е да очекуваме и институција што е носител на судската власт, а тоа е токму Судот на правдата. Го сочинуваат 27 судии, по еден од секоја земја-членка, избрани со заедничка согласност на сите членки и со мандат од шест години.

Овој суд е надлежен само за прашања и ситу-

ации што вклучуваат европско законодавство. Така, тој работи во следниве случаи:

- го толкува европското право (ги објаснува обврските и правата на европските институции, на државите-членки, на физичките и правните лица, согласно тоа право);
- одлучува дали државите-членки ги исполнуваат обврските, согласно правото на Унијата;

- поништува правни акти што се усвоени од институциите, а не се во согласност со европското право. Обраќањето до Европскиот суд на правдата, може да се изврши на кој било официјален јазик на Унијата, со што тој јазик станува "јазик на случајот". Сепак, судиите во овој суд најчесто дискутираат на француски јазик.

Европски суд на ревизори

Европскиот суд на ревизори е институција основана во 1975 година, со седиште во Луксембург. Тој е составен од по еден претставник на секоја земја-членка на ЕУ. Мандатот на членовите е шест години, а тие се назначуваат со договор на земјите-членки, по консултација со Европскиот парламент. Европскиот суд на ревизори има задача да осигура дека сите приходи на ЕУ се собрани и дека трошоците се направени законски и наменски. Ревизорите можат да вршат ревизија на која било институција, тело, национален орган, правно или физичко лице што располага со пари на ЕУ, и доколку е потребно да препраќаат случаи до Судот на правдата.

ПРАШАЊА 4:

1. Дали во Република Македонија има институција што внимава како се трошат буџетските пари?

Секој од комесарите на Европската комисија е надлежен за некој од секторите на Комисијата (на пример: проширување, транспорт, животна средина итн.) и има мандат од пет години.

ДОНЕСУВАЊЕ ОДЛУКИ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Организацијата на работата на Европската унија е сложена за разбирање и повеќе истражувања покажуваат дека голем број граѓани на земјите-членки на Унијата не го разбираат начинот на кој работи Унијата. Зошто тогаш младите од Македонија да се

мачат да ги разберат овие комплицирани процедури? Затоа што да се биде добар европски граѓанин, не значи само да се прифатат вредностите врз коишто почива Унијата, туку и да се познава начинот на работа на истата, особено во поглед на носењето одлуки.

Како Европската унија донесува “закопи”?

Европската комисија предлага нови “закопи”, но истите ги донесуваат Советот на министри и Парламентот. Под поимот “закопи” или законодавство на Унијата, се подразбираат следните типови акти:

- **регулативи** - што важат подеднакво за сите членки, веднаш по нивното усвојување. Тие се применуваат директно, без земјата-членка да мора прописот прво да го вгради во своите внатрешни закони;
- **директиви** - поставуваат обврзувачки резултати што земјите-членки треба да ги постигнат, но во нивното

постигнување имаат слобода да избераат облици и средства на дејствување (може да се однесуваат на сите членки или само на некои);

- **одлуки** - се однесуваат на специфични прашања и се обврзувачки за оние земји-членки, институции, правни лица или поединци на коишто се однесуваат.

Во ЕУ се донесуваат и препораки и мислења што немаат обврзувачко дејство и со тоа не

спаѓаат во редот на “законите” што ги донесува Унијата, туку го претставуваат ставот на одделна институција во ЕУ, во врска со некое прашање.

ПРИМЕР 1:

Во ноември 2005 година, Европската комисија донесе препорака до Европскиот совет, на Република Македонија да ѝ се додели статус на кандидат за членство во Унијата. Советот на министри не беше обврзан да ја следи оваа препорака.

Дали знаете како одлучи Европскиот совет по оваа препорака?

Сите овие акти се објавуваат во Службениот весник на Унијата, на сите фицијални јазици на Унијата. Интернет-страницата на англиски јазик на Службениот весник на Унијата, е: <http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>

Правилата и постапките за донесување одлуки во ЕУ се поставени во четирите договори врз кои почива ЕУ. Секој европски правен акт се заснова на определен член од овие договори, и таквиот член се третира како правна основа за актот.

Постојат три постапки за донесување европски закони. Постапките се разликуваат според начинот на соработката меѓу институциите што се носители на законодавниот процес, Советот на министри и Европскиот парламент, а особено зависно од моќта на Парламентот да влијае на конечниот исход од одлучувањето:

- **Консултација** - Парламентот е консултиран (дава свое мислење), а Советот на министри ја носи одлуката имајќи го предвид мислењето на Парламентот, но без обврска истото да го почитува.
- **Согласност** - Советот на министри носи одлука по добиената согласност од Парламентот.
- **Со-одлучување** - Парламентот и Советот на министри имаат еднаква улога во носењето на одлуката.

Унијата може да дејствува само во рамките на овластувањата што произлегуваат од Договорите, за кои се согласиле земјите-членки. Институциите на ЕУ не можат да носат “закони” во областите за кои во договорите не е експлицитно наведено дека се надлежност на Унијата.

Кој од овие три вида на одлучување ќе се користи, зависи од прашањето на кое се однесува актот (проширување на Унијата, транспортни мрежи, социјална политика).

Постапка на консултација

При постапката на консултација, Комисијата го испраќа својот предлог до Советот на министри и до Парламентот. Но, Советот на министри е тој што официјално ги консултира (бара мислење за предлогот) Парламентот, но и други тела на Унијата. Советот на министри има обврска мислењата на сите овие институции да ги земе предвид при донесувањето на одлуката, но нема обврска до истите да се придржува.

Советот на министри, пак, по добивањето на мислењето од Парламентот, исто така одлучува дали предлогот на Комисијата ќе го прифати, ќе го отфрли, или ќе го измени.

Консултирањето се користи, на пример, во ревизија на цените во земјоделството, определувањето одредби поврзани со граѓанство на ЕУ, или пак во врска со азилот и миграцијата.

Постапка на согласност

Во постапката носење одлуки со согласност, Советот, пред да донесе одлука, мора да добие согласност за истата од Парламентот.

За разлика од претходната постапка, при постапката на согласност, Парламентот има само две можности пред себе - или да го прифати во целост предлогот на Комисијата, или истиот да го одбие во целост. Доколку Парла-

ментот не даде согласност за предлогот на Комисијата, Советот на министри не може да го усвои истиот.

Преку постапка на согласност се донесуваат акти што, на пример, се однесуваат на Централната банка на Унијата, на структурните и кохезионите фондови, или на приемот на нови земји-членки.

ПРАШАЊА 1:

Зошто оваа постапка е значајна за Република Македонија?
Дали наметнува и некакви активности на некои од органите на власта?

Постапка на соодлучување

Ако досегашните постапки на одлучување во рамките на ЕУ се чинеа сложени, постапката на соодлучување е дефинитивно круната на сложеноста на истите. Според оваа постапка, Парламентот и Советот на министри имаат еднакви и целосно поделени и рамноправни законодавни овластувања и можност за влијание на содржината на донесените правни акти.

Во постапката на соодлучување, Комисијата го испраќа предлогот и до Советот на министри и до Парламентот, и секоја од овие две институции има можност да го прифати во две разгледувања што се случуваат едноподруго. Ако некоја од овие институции направи измена на правниот акт, неопходно е таа измена да биде целосно прифатена од другата институција, за актот да биде усвоен. Доколку Советот и Парламентот не можат да се согласат за текстот на актот, предлогот оди пред “Комитетот за усогласување” што е составен од еднаков број претставници на двете институции. Во Комитетот учествуваат и претставници на Ко-

мисијата што може да дадат дополнителни објаснувања за дел од предложените решенија, доколку тоа се побара од нив.

Откако Комитетот ќе постигне согласност, текстот на актот се враќа на трето - последно можно разгледување пред Советот и Парламентот, што или конечно го прифаќаат, или го отфрлаат предлогот на Комисијата.

Преку постапката на соодлучување се носат најголем дел од правните акти, како, на пример, акти што се однесуваат на заедничкиот пазар, правата на работниците-мигранти, или заштитата на потрошувачите. Тенденција во Унијата е да се зголемува типот на прашања што ќе се решаваат преку оваа постапка, со цел да се овозможи подеднакво учество во одлучувањето на Советот на министри - како претставник на интересите на државите-членки, и на Европскиот парламент - како претставник на сите граѓани на Унијата.

МАКЕДОНИЈА И ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Почетоците на она што денес го знаеме како Европска унија се лоцираат во 1950 година и ги одбележува првото здружување на шест држави: Франција, Германија, Италија, Белгија, Холандија и Луксембург. Денес, 50 години подоцна, Унијата ја сочинуваат 27 членки.

Значи, членките на Унијата се јасно определени да бидат отворени да ги примат во членство и останатите европски држави, постигнувајќи притоа целосно обединување на европскиот континент. Но, како се спроведува проширувањето? Има ли утврдени критериуми и постапки? Дали секоја држава може да биде членка на Унијата? И на крајот, каков пат изоде Република Македонија во своите обиди за зачленување и каков пат ја чека?

Како се станува член на Европската унија?

ЕУ е отворена за секоја европска држава што ги почитува принципите на слободата, демократијата, основните човекови права и слободи и владеењето на правото.

Овој основен предуслов за пријавување за членство во Унијата е дополнително објаснет на состанокот на шефовите на државите и владите одржан во 1993 во Копенхаген, каде што се утврдени основните критериуми за зачленување во Унијата. Овие критериуми се познати како Копенхашки критериуми, а тие наложуваат, пред да станат полноправни членови, државите-кандидати да:

- имаат стабилни институции што ја гарантираат демократијата, владеењето на правото, човековите права и почитувањето на правата на малцинствата;
  - функционална пазарна економија, со капацитет да се соочи со конкуренцијата на пазарните сили во ЕУ;
  - способност да се исполнат обврските од членството, како и прифаќање и исполнување на целите на политичката, економската и монетарната унија.
- Воедно, државата-кандидат треба да има и функционален административен и судски капацитет за спроведување на преземените обврски од членството во Унијата.

? ПРАШАЊА 1:

1. Дискусирајте го секој критериум посебно и лоцирајте ги сите институции што треба постојано да ја унапредуваат својата работа и капацитет, за да се исполнат Копенхашките критериуми.

Како се развиваа односите меѓу Македонија и Европската Унија-Клучните чекори кон Европската Унија

Членството на Република Македонија во Европската унија претставува стратешки интерес и приоритетна цел на Република Македонија, уште од моментот на нејзиното осамостојување во 1991 година.

Односите меѓу Македонија и Унијата започнаа да се развиваат во 1992 година, кога нашата земја испрати свој претставник во Брисел. Во 1995 година, Република Македонија и Унијата воспоставија дипломатски односи и се отвори-

ја преговори за потпишување повеќе спогодби. Во 1998 година, на сила стапи Спогодбата за соработка, како најважна спогодба пред потпишувањето на Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА).

ССА беше потпишана во 2001 година и во неа беше јасно утврдено дека Република Македонија има иднина како членка на Европската унија, доколку ги исполни потребните услови за тоа.

Како Македонија стана земја-кандидат за членство во Европската Унија?

На 22 март 2004 година во Даблин, Република Ирска, Република Македонија поднесе апликација за членство во ЕУ. Шест месеци подоцна, Република Македонија ја започна процедурата за одговарање на прашалникот што беше доставен од Европската комисија, како алатка преку која темелно се скенираат вкупните состојби на земјата-апликант за членство во Европската унија.

До 31 јануари 2005 година, македонските институции ги изготвија одговорите во кои реално ги презентираа состојбите, но и плановите со рокови за подобрување во секој од специфичните сектори во општеството. По анализирањето на одговорите, Европската комисија подготви мислење со кое му препорача на Европскиот совет да додели кандидатски статус на Република Македонија.

На 17 декември 2005 година, Европскиот Совет на Република Македонија додели статус на земја-кандидат за членство во ЕУ. Шефовите на државите и владите на земјите-членки на ЕУ, на

тој начин му оддадоа признание на напредокот што Македонија го направи во исполнувањето на критериумите од Копенхаген.

Што значи статусот-кандидат за државата?

Врз основа на статусот-кандидат за членство во Европската унија, Република Македонија може да користи помош во развојот на нејзиното општество од повеќе фондови отколку што тоа беше случај претходно (овие фондови со едно име ќе бидат познати како ИПА - Инструмент за пред-пристапна помош). Кандидатскиот статус, исто така, им овозможува на претставниците на Македонија (најчесто ми-

нистри од различни области) да учествуваат на бројни состаноци со нивните колеги од Унијата, на кои што се разговара за подобрување на соработката во рамките на ЕУ. Конечно, статусот земја-кандидат значи и основа за отпочнување преговори за членство, со чие што успешно завршување Македонија ќе стане членка на Унијата.

Кои органи се одговорни за координација на односите меѓу Македонија и Европската Унија?

Во Република Македонија постојат преку 30 различни органи, тела или одделенија што работат на евроинтеграцијата на државата. Најважните од нив се:

На законодавно ниво - Собранието на Република Македонија:

- Комитетот за европски прашања
- Национален совет за евроинтеграции

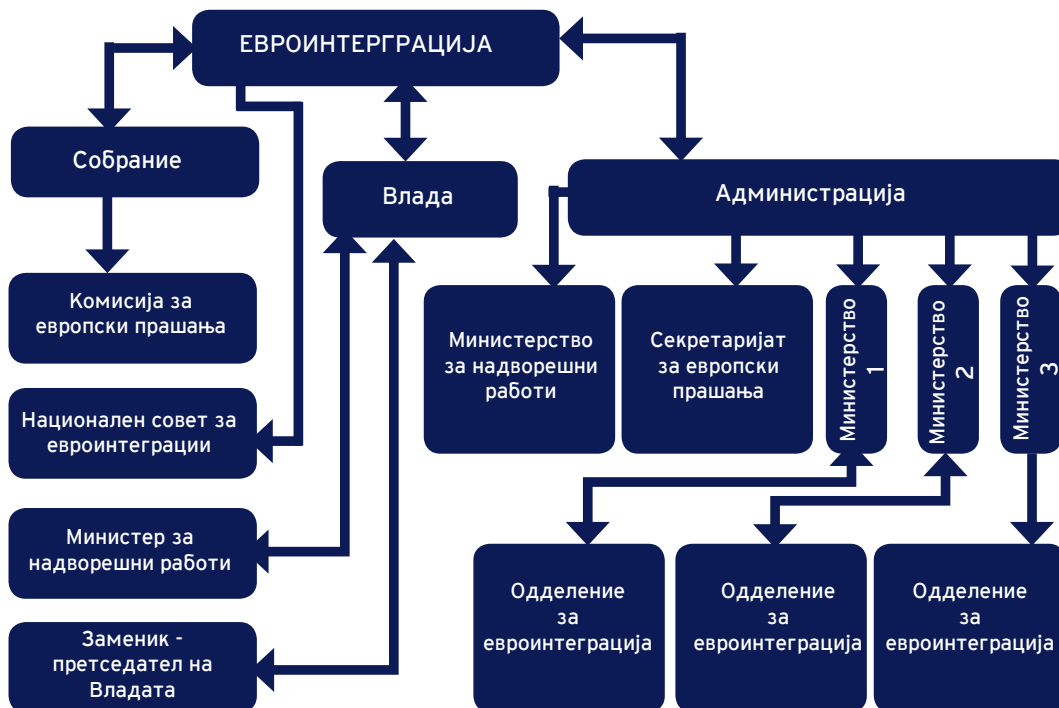
На извршно ниво - Владата на Република Македонија:

- Комитетот за евроатлантска интеграција;
- Заменик-претседателот на Владата за европска интеграција;
- Министерот за надворешни работи.

На административно ниво:

- Секретаријатот за европски прашања;
- Министерството за надворешни работи;
- Одделенијата за европски интеграции во министерствата.

Подолу е даден поедноставен приказ на најважните од нив.

Комитетот за евроатлантска интеграција е централна институција за политичка координација на процесот на евроинтеграцијата на Македонија. Комитетот го сочинуваат Претседателот на Владата - како претседавач, замениците-претседатели на Владата, министрите

за: надворешни работи; финансии; одбрана; внатрешни работи; правда; економија; земјоделство; животна средина; транспорт и врски. По покана на Претседателот на Владата, во работата на Комитетот може да учествуваат и други лица.

Работен комитет за европска интеграција при Владата на Република Македонија е оперативно меѓуминистерско тело со кое претседава заменикот на претседателот на Владата задолжен за европски прашања, а негови членови се сите државни секретари од министерствата. Овој комитет ги утврдува методите и динамиката за реализирање на стратегиските одлуки, политичките насоки и приоритети на Владата, а врши и следење на реализацијата на конкретни задачи.

Секретаријатот за европски прашања истотака има координативна функција како претходно споменатиот Комитет, но во административен аспект на евроинтеграцијата. Секретаријатот има за задача да го насочува процесот на европска интеграција во органите на државната управа, како и да обезбедува поддршка во странската помош што ја добива државата.

Министерството за надворешни работи е задолжено за одржување на односите на Република Македонија со ЕУ, пред сè преку Мисијата на Република Македонија во Брисел, но и преку амбасадите што Македонија ги има во земјите-членки.

Секторите или одделенијата за европска интеграција се формирани во сите министерства и тие имаат слична улога со онаа на Секретаријатот за европски прашања - тие се основна алка во координацијата на активностите на евроинтеграцијата во секое министерство.

Комитетот за европска интеграција во Собранието на Република Македонија ги разгледува предлозите за донесување закони, од аспект дали тие се во линија со законите на Европската унија.

Националниот совет за евроинтеграции во Собранието на Република Македонија е претседаван од страна на опозицијата и во него учествуваат не само пратеници туку и претставници на Владата, Претседателот, МАНУ, ЗЕЛС, невладини организации. Овој совет претставува најширок форум на национално ниво на кој се дискутираат сите важни прашања за евроинтеграција на Република Македонија.

Повеќе информации за интеграцијата на Република Македонија во ЕУ и за присуството на Унијата во нашата земја, можете да добиете на интернет-страниците на:

- **Секретаријатот за европски прашања** - www.sep.gov.mk
- **Канцеларијата на делегацијата на Европската комисија во Република Македонија** - www.delmkd.cec.eu.int
- **Европската комисија**, во делот посветен на Македонија (информациите се на англиски јазик) - <http://ec.europa.eu/comm/enlargement/fyrom/index.htm>

Информации можете да добиете и во просториите на Информативниот центар на ЕУ што се наоѓа на ул. „Мито Хаџивасилев Јасмин“ бр. 52в, во зградата на Канцеларијата на делегацијата (<http://www.euic.mk>, <http://www.delmkd.cec.europa.eu/en/index.htm>), или во која било од информативните точки на ЕУ во Република Македонија:

Информативна точка на ЕУ во Куманово

Општина Куманово

Центар за информирање на граѓаните

Адреса: 11 Октомври бб, 1300
Куманово

Тел/факс: (++ 389 031) 437 310

е-маил: kumanovo@cig.org.mk

Информативна точка на ЕУ во Кочани

Општина Кочани

Центар за информирање на граѓаните

Адреса: Раде Кратовче бр. 1,
2300 Кочани

Тел/факс: (++ 389 033) 274 045

е-маил: goce_S@mol.com.mk
lidijataseva@yahoo.com

Информативна точка на ЕУ во Битола

Општина Битола

Центар за информирање на граѓаните

Адреса: Бул. 1 Мај б.б., 7000 Битола

Тел/факс: (++ 389 047) 232 800

е-маил: bitola@cig.org.mk
vnalevska@yahoo.com

Информативна точка на ЕУ во Кавадарци

Општина Кавадарци

Адреса: Маршал Тито б.б., 1430 Кава-
дарци

Тел/факс: (++ 389 043) 400 022

е-маил: efremov24@yahoo.com
kavadarci@cig.org.mk

Информативна точка на ЕУ во Гостивар

Општина Гостивар

Центар за информирање на граѓаните

Адреса: бул. Браќа Ѓиновски бр. 61,
1230 Гостивар

Тел/факс: ++ 389 042) 218 167

е-маил: gostivar@cig.org.mk

Информативна точка на ЕУ во Тетово

Општина Тетово

Адреса: ул. ЈНА б.б., 1200 Тетово

Тел/факс: (++ 389 044) 337 910

е-маил: tetovo@cig.org.mk
neritanus@yahoo.com

Информативна точка на ЕУ во Велес

Општина Велес

Адреса: ул. Панко Брашнар бр.1, 1400
Велес

Тел: (++ 389 043) 231 241

е-маил: itc_ve@mt.net.mk
veles@cig.org.mk

ПРОГРАМИ НА ЗАЕДНИЦАТА

Еден од инструментите со кои Европската унија ќе ја исполнува Новата лисабонска агенда се и т.н. Програми на Заедницата. Тоа е посебно купче пари наменети за најразлични проекти на корисници од државите-членки, кои треба да придонесат за натамошна продлабочена европска интеграција во дадени области и кои, со текот на времето, можат да прераснат во заедничка политика на ЕУ. Од тие причини, овие програми се најчесто концентрирани во областите кои државите-членки љубоморно ги чуваат за себе и не ја пренесуваат надлежноста на ниво на ЕУ, бидејќи се мошне чувствителни (образованието, културата, медиумите, човековите права итн.), или во областите во кои интеграцијата не е доволна и би можела да се подобри (царините, даноците, социјалната заштита, антидискриминацијата и други) или пак во нови области каде што би можела да се развие заедничка политика и преку резултатите од нив да се започне процесот на креирање политика (енергијата, европското државјанство, активното граѓанство итн.). Сепак, сите држави-членки сфаќаат дека меѓусебната соработка е многу важна и затоа, на секои седум години, со новите финансиски перспективи тие бараат од Европската комисија да ги развие и да ги спроведе ваквите програми.

За да се обезбеди подобро искористување на средствата распределени во различните програми на Заедницата, Европската комисија дури и ги поедностави програмите опфатени со финансиската рамка 2007-2013. Имено, сега постојат т.н. рамковни програми кои обединуваат неколку програми од претходната финан-

сиска рамка, така што дојде до унифицирање на правилата. За поголема прегледност на програмите кои порано се финансираа и на оние кои се предвидени за периодот 2007-2013, видете ја табелата која следува во прилог.

Со оглед на фактот дека овие програми се финансирани од буџетот на ЕУ, а буџетот го полнат граѓаните на државите-членки, право на користење на овие средства имаат граѓаните на ЕУ. Но, политиката за проширување подразбира дека еден ден државите кои имаат статус на држава-кандидат, како што е Македонија, ќе станат држави-членки на ЕУ и затоа е корисно граѓаните од овие држави да учествуваат во Програмите на Заедницата, бидејќи на тој начин влегуваат во постојните мрежи на ЕУ, но и градат нови мрежи кои ќе овозможат иницирање на заеднички проекти.

За учеството на овие држави да биде фер, Европската комисија бара финансиско учество од буџетите на заинтересираните држави, кое ќе биде соодветно на конкретните програми. Условите, правилата и постапките за учество се исти како и за државите-членки, а финансиското учество за секоја програма се регулира со потпишување на Меморандумот за разбирање, со кој се предвидуваат исти услови за финансиска контрола и ревизија. Ова финансиско учество се нарекува плаќање „влезен билет“, а износот се одредува во Меморандумот за разбирање, за секоја програма поединечно. Доколку не се искористат, парите за влезниот билет не се враќаат, па затоа државите, во случајот Република Македонија, пред да ги изберат програмите во кои ќе учествуваат треба

добро да размислат за тоа кои организации имаат капацитет да ги повлечат парите на име на проекти (барем оние кои Македонија ќе ги плаќа од сопствениот буџет), а не кои програми изгледаат најпривлечно. Европската комисија разбира дека државите како Република Македонија имаат ограничени средства, па затоа ни дозволува во прво време да ги користиме средствата од ИПА за кофинансирање на влезниот билет. Кофинансирањето треба постепено да се намалува, во рок од 3-годишен програмски период.

Правото на учество на државите-кандидатки и на потенцијалните држави-кандидатки се одредува на политичко ниво. Тоа се случува за време на Европскиот совет во Солун, во

јуни 2003 година, кога со ЕУ претседаваше Република Грција. Тогаш конечно стана јасно дека државите од Западен Балкан ќе можат да станат држави-членки на ЕУ, а Грција потврди дека Процесот за стабилизација и асоцијација ќе биде рамката за интеграција и притоа ги отвори Програмите на Заедницата, твинингот и ТАЕКС-от за Западен Балкан, како нови инструменти што ќе го забрзаат нивното подготвување за членство. Затоа, европската перспектива за Западен Балкан во ЕУ е позната уште како Солунска агенда.

Во оваа брошура се претставени Програмите на Заедницата кои се однесуваат на младите и образованието.

Програми во рамките на финансиската перспектива 2007-2013

Поранешните програми на Заедницата	Новите рамковни програми 2007-2013	DG
Socrates: Comenius, Erasmus, Grundtvig, Lingua, eLearning Leonardo da Vinci Jean Monnet	LLL - Action programme in the field of lifelong learning	Education Culture
Youth	Youth in Action	Ed./Cult
Culture 2000	Culture	Ed./Cult
Media Plus Media Plus Development Media Plus Distribution, Promotion Media Plus Pilot Projects Media Training	Media 2007 1. Support upstream of audiovisual production 2. Support downstream of audiovisual production 3. Pilot projects	Education Culture
Active European Citizenship Programme Town Twinning Support to European projects for debates by NGOs Projects from associations and federations of European integration	Europe for Citizens 1. Active citizens for Europe 2. Active civil society for Europe 3. Together for Europe	Education Culture
Community incentive measures in the field of employment Combating discrimination Combating social exclusion Gender equality	PROGRESS - Programme for employment and Social Solidarity 1. Employment - Working conditions 2. Social protection and social inclusion 3. Anti-discrimination and diversity 4. Gender equality	Employment social affairs
Multiannual Programme for Enterprises (MAP) FP6 Research and Innovation, Life-Environment e-TEN, Modinis, e-Content Intelligent Energy Europe: SAVE, ALTENER, STEER	CIP - Competitiveness and Innovation Framework Programme 1. Entrepreneurship and Innovation Programme 2. ICT Policy Support Programme 3. Intelligent Energy-Europe Programme: SAVE, ALTENER, STEER	Enterprise Industry Energy
Daphne II Fundamental Rights Judicial Cooperation in Civil Matters Support to NGOs in 10 new Member States	Fundamental Rights and Justice 1. Fight against violence, Drug prevention and Information 2. Fundamental rights and citizenship 3. Civil Justice / Criminal Justice	Justice Freedom Security
European Refugee Fund INTI ARGO RETURN	Solidarity and Management of Migration Flow 1. European Refugee Fund 2. European Fund for integration of 3-country nationals 3. External Border Fund 4. European Return Fund	Justice Freedom Security

Поранешните програми на Заедницата	Новите рамковни програми 2007-2013	DG
Preparatory Action in favour of victims of terrorist acts AGIS	Security and Safeguarding Liberties 1. Prevention, Preparedness & Consequence Management of Terrorism 2. Prevention of and Fight against Crime	Justice Freedom Security
LIFE III Life Nature General Mechanism for policy implementation Action programme European environmental NGOs Programme for sustainable urban development Forest focus	LIFE + 1. LIFE Nature and Biodiversity 2. LIFE Environment policy and governance 3. LIFE Information and Communication	Environment
FP6 Food safety and health risks Genomics and biotechnology for health Information society technologies Nanotechnologies, materials, New production processes Sustainable development, global change, ecosystems, aeronautics Citizens and governance Aeronautics and space	FP7 - Cooperation 1. Health 2. Food, Agriculture and Biotechnology 3. Information and Communication Technologies 4. Nanosciences, Nanotechnologies, Materials, new production technologies 5. Energy 6. Environment (including climate change) 7. Transport (including Aeronautics) 8. Socio-economic sciences and humanities 9. Security and space FP7 - Ideas (Fundamental Research)	Research
Marie Curie Actions	FP7 - People 1. Initial training 2. Lifelong training 3. Industry academia 4. Scholarships for international research	Research
Research and Innovation Horizontal research SME Regions of knowledge Research infrastructures INCO Science and society	FP7 - Capacities 1. Research potential 2. Research for the benefit of SMEs 3. Regions of knowledge 4. Infrastructures 5. INCO 6. Science in society	Research

МЛАДИТЕ ВО АКЦИЈА 2007-2013

Иднината на секое општество, вклучувајќи го и европското, се младите. Од тие причини Европската унија ја стимулира соработката меѓу младите, нивните локални иницијативи, им дава можност да патуваат и да ја запознаваат културната разновидност во Европа, да го промовираат европското државјанство и

притоа да научат нешто и да се вклучат во изградбата на Европа. За периодот 2007 - 2013 се обезбедени 885 милиони евра за програмата „Младите во акција“, со надеж дека ќе се помогне да се исполнат потребите на младите луѓе, и тоа преку пет акции:

Акција 1. Младите за Европа (265,5 милиони евра)

Оваа акција нуди исклучителна можност за среќавања на групи млади луѓе. Размените имаат педагошка, неформална димензија на учење и вредносна димензија, а групите ги истражуваат заедничките теми и учат за нивните меѓусебни култури. Исто така, се поддржуваат локални,

регионални и национални младински проекти, а потоа се вмрежуваат организациите од различни држави. За да се зголеми учеството на младите, се поддржуваат европски проекти за размена на идеи, искуства, методологии, локални, регионални и национални активности.

Акција 2. Европско волонтерство (203,55 милиони евра)

Со оваа акција младите луѓе од 13 до 30-годишна возраст можат да поминат до 12 месеци во некоја европска држава, како европски волонтери, за да помогнат во некој локален проект во

широк делокруг области: социјална политика, животна средина, уметност и култура, нови технолошки развои, спорт итн.

Акција 3. Младите во светот (53,1 милион евра)

Оваа акција поддржува младински проекти со трети држави заради промоција на размената на младите, развој на партнерства и мрежи, при што посебен акцент се става на дијалогот, заемното разбирање и толеранцијата, интеркултурната свест и солидарност, разбирањето

на предрасудите и на стереотипите и, се разбира, на развојот на граѓанското општество и јакнењето на демократијата. Оваа акција опфаќа и други држави од Јужна Америка, Африка, Карибите, Азија итн.

Акција 4. Системи за поддршка на младите (132,75 милиони евра)

Оваа акција ги развива структурите за поддршка и улогата на оние кои работат со младите и со младинските организации. Целта е да се развиваат европските/меѓународните невладини младински организации, кои ќе придонесат за активно учество на младите граѓани во јавниот живот и во општеството.

Овде спаѓаат младинските соработки во најширока смисла на зборот. Секоја година се утврдуваат приоритети што ќе се финансираат (2007 беше европска година за еднакви можности, а 2008 година на интеркултурен дијалог).

Акција 5. Поддршка на европската соработка на младите (35,4 милиони евра)

Младите од повеќе држави имаат можност да се соочат и да дискутираат на најразлични теми, а притоа да научат нешто повеќе едни за други. Оттука, оваа акција поддржува организација на структуриран дијалог на различни учесници, младински транснационални и национални семинари и помага при развивањето на политиките за младите.

Младите од Македонија можат да станат составен дел на европската младина и да придонесат за подобрување на нивниот живот во европски рамки. Ако досега се раководеме од

мотото „Запознај ја татковината за да ја сакаш повеќе“, сега мотото се менува во „Запознај ја Европа, за да ја сакаш повеќе!“

Република Македонија сè уште целосно не учествува во оваа програма. Услов за учество е формирање на Национална агенција за европски програми за образованието и за мобилноста. Оваа Агенција е формирана во 2008 година, но сè уште не е акредитирана од страна на ЕУ за да ја извршува својата функција. Акредитацијата првично беше најавена за 2009 година, а сега веќе се зборува за почетокот на 2010 година.

Приказни на европските волонтери во Македонија

Индре Зданчиуте (Indre Zdančiūtė) од Литванија е волонтер во Република Македонија од 2008 година. Таа волонтира во Волонтерскиот центар во Скопје и вели: „Лично сметам дека една од придобивките од членството на Литванија во Европската унија е учеството во ЕРАЗМУС програмата, преку која студирав една година во Италија, а еве сега сум во Македонија преку програмата за волонтери финансирана од Европската комисија. Покрај ова, значително го подобрил своето познавање на англискиот, францускиот и италијанскиот јазик, а научив и некои основни фрази од македонскиот. Одлично е да се чувствувате како Европејка и да имате голем број меѓународни пријатели!

Марго Рајс (Margot Reis) од Франција е волонтер во Република Македонија од 2008 година. Таа, исто така, волонтира во Волонтерскиот центар во Скопје и вели: „Големо достигнување е слободата да се живее и да се студира на кое било место во Европа. Бидејќи имам само 21 година, не се сеќавам на граничните контроли што постоеле во минатото, кога со родителите патувавме во некоја од соседните држави. Унијата ми ја даде можноста да го откријам светот, да бидам поотворена за прифаќање на другите култури. По едногодишниот престој во Германија, како студент, добив можност да ја откријам Македонија, благодарейќи на програмата за волонтерска размена поддржана од Европската комисија. Во овој момент живеам во Скопје, заедно со моите европски колеги од Литванија, Латвија, Чешката Република, Португалија, Шпанија, па дури и од Исланд. Заеднички ја откриваме и уживаме во Македонија, а притоа учиме нешто повеќе за нашите европски соседи. Секој ден сум сè повчудовидена од културното богатство во Европа, од ова мало парче земја.

ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ 2007-2013

Државите-членки сами одлучуваат за сопствените образовни системи, бидејќи образованието е една од „почувствителните“ области. Сепак, Европската комисија, во улога на поддржувач и промотор на образованието, им помага на државите-членки да ги исполнат претходно дефинираните задачи со помош на програмата Доживотно учење. Според работната програма за образование, до 2010 година треба да се реализираат следниве задачи: да не се зголеми просечниот број ученици (10%) кои порано го напуштаат училиштето; бројот на учениците кои завршиле математика, наука и технологија да се зголеми за 15%, и да се намали родовата разлика кај овие предмети; 85% од 22-годишниците треба да имаат завршено средно образование; бројот на 15-годишниците

кои постигнуваат лоши резултати во читањето, математиката и во науката треба да се преполови, и да се постигне пораст од 12,5% во поглед на просечното учество на вработените во образованието за возрасни.

Мотото на програмата *Доживотно учење* е „**Никогаш не е доцна за учење**“. Главна цел на оваа програма е да придонесе за развој на Европската унија во напредно општество што се темели на знаење, со одржлив економски развој и со поголема социјална кохезија. Програмата има буџет од околу 7 милијарди евра и го опфаќа периодот 2007-2013, а е поделена на четири потпрограми, една трансверзална програма и Програмата Жан Моне.

1. Јан Амос Коменски (1592 - 1670) - чешки учител, научник, едукатор и писател. Бил протестантски бискуп и ја напишал книгата Дидактика Магна. Станал познат како „учител на нациите“ и се смета за татко на модерното образование. Не случајно, оваа потпрограма го носи неговото име. Целна група на оваа потпрограма се предучилишното и училишното образование, сè до вишото средно образование, како и институциите кои нудат такво образование. Целите на програмата се:

До крајот на проектот треба да бидат вклучени најмалку 3 милиони ученици, во заеднички образовни активности;

Развој на знаење за различноста на европските култури меѓу младите луѓе и едукаторите, и

Помош на младите луѓе за да стекнат вештини за личен развој, за идно вработување и за активно европско државјанство.

„Европа на писмено“ е проект што произлегува од партнерските училишта на Коменски, кој ја нагласува богатата европска историја и нејзините културни традиции преку изучување на графиката на јавните простори во неколку европски градови. Во овој 3-годишен проект се вклучија четири училишта за графички дизајн. Покрај размената на искуствата, дојде и до размена на многу контакти со различни европски институции и до создавање на повеќејазична веб-страница. Во проектот се вклучени Амстердам, Мадрид, Прага и Рига. Секоја година, група ученици учеа посебна тема. Првата тема беше „Градовите на писмено“. Што кажуваат градовите? Се забележуваа и се анализираа информативните графики, начините на кои се промовира идентитетот, поетските фрази итн. Следна тема беше „Предмети и личности на писмено“. За оваа тема учениците ги

забележуваа мобилните предмети во градовите, големите и малите предмети, како што се: брендovите, трговските марки, автомобилите, јавниот превоз, мебелот итн. Исто така, беа набљудувани и животните во градовите, нивните имиња, раси и др. И, конечно, се набљудуваа и луѓето - нивните имиња, тетоважи, марките на облеката што ја носат и нивните физички појави. Последната фаза од проектот - Локални, глобални и заеднички графики - беше синтеза на работата завршена во претходните две години, во сите четири града. Локалните идентитети се споредуваа со глобалниот. Проектот му овозможи на секој град да си го одреди сопствениот локален идентитет. Се нотираа влијанијата меѓу различните градови, а преку компаративни студии и анализи на собраните информации, учениците беа во можност да најдат европски графички идентитет.

Европската димензија за наставниците и за учениците во училиштата беше постојано присутна. Овој доброразработен проект значително ја зголеми свеста за глобализацијата и за културната интеграција на младите во Европа. Материјалите, како и искуствата

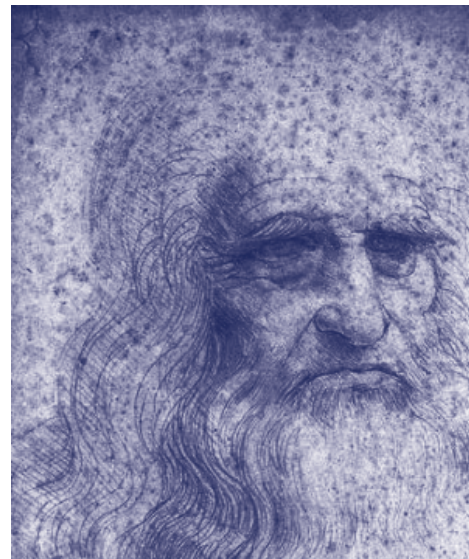
на учениците и на наставниците, можат да се најдат на веб-страницата на проектот www.written-europe.org. Проектот е презентираан на конференции, во музеи, асоцијации и институции, а се организираа и неколку изложби.

2. Леонардо да Винчи (1452 - 1519) - италијански математичар, научник, инженер, иноватор, скулптор, архитект, ботаничар, сликар, музичар и писател. Тој е најчесто опишан како архетип на ренесансниот човек. Се смета за еден од најголемите сликари на сите времиња и за човек со најмногу таленти. И овде не е случајно што програмата наменета за наставните потреби на стручното образование, без вишото стручно образование, го носи токму името на Леонардо да Винчи. Целите на програмата се:

До крајот на програмата бројот на работните места за практика во фирмите треба да се зголеми до 80.000 годишно;

Обезбедување и користење на знаењето, вештините и квалификациите за личен развој;

Подобрување на квалитетот и иновации во стручното образование, и Мобилност на луѓето.

Развој на модел на професионална ориентација. Проектот имаше за цел да развие модел на стручна ориентација и систем за насочување на учениците во контекст на потребите на пазарот на трудот. Се изготви комплексен интернет-систем за избор на кариера на ниво на регион, со помош на партнерите од Ирска и од Унгарија, кој денес е национален.

Моделот на професионална ориентација ги зеде предвид потребите на пазарот на трудот, а се спроведе и соодветна стручна обука. Во такви услови, младите и повозрасните можеа да донесат конкретни одлуки за нивната кариера. За поефикасна соработка меѓу советниците, регионалните власти и организациите кои учествуваа во проектот, неопходно беше

тие да бидат дополнително обучени. Центрите за вработување го спроведоа проектот во 8 регионални центри и во 11 институции-домакини во Ирска. Советниците за професионална ориентација и властите од областа (18) поминаа низ јазична, професионална и културна подготовка и заминаа на двонеделна студиска

посета во Ирска. По студиската посета, центарот за вработување, заедно со партнерските организации, изготви комплексен регионален модел за професионална ориентација, ставен на интернет на www.epalya.hu и тој стана национален во април 2005 година.

3. Еразмус Ротердамски (1466 - 1536) - холандски ренесансен хуманист и теолог на католичката црква. Патувал во најголемите центри на знаење во тоа време, како што биле Париз и Кембриџ. Го оставил своето богатство на Универзитетот во Базел и со тоа станал пионер на грантовите за мобилност коишто сега го носат неговото име. Преку неа се обезбедуваат грантови за мобилност на студентите/професорите, за мрежи и за партнерства во високото образование. Оттука произлегуваат и целите на оваа потпрограма:

Од почетокот на програмата, во акциите за мобилност на студентите треба да бидат вклучени вкупно 3 милиони индивидуални учесници;
Поддршка за реализацијата на Европскиот високообразовен простор, и
Придонес за високото образование и напредното стручно образование кон иновативноста.

4. Николај Северин Грундтвиг (1783-1872) - дански учител, писател, поет, филозоф, историчар, свештеник и политичар. Тој е идеолошкиот татко на народната средна школа, но сонувал за основање на голем нордски универзитет. Школата на животот (Народната средна школа) и Школата за страста (Универзитетот) беа двата столба на неговата програма. Верувал дека универзитетот треба да ги оспособи студентите за активно учество во општеството и во секојдневниот живот. Затоа, оваа програма нуди грантови за настава и за учење, проекти во образованието за возрасни наменети за обучувачите и за оние кои учат. Целите на оваа потпрограма се:

До 2013 година треба да се поддржи мобилноста на 7.000 поединечни учесници вклучени во образованието за возрасни;

Да се одговори на образовните предизвици на возрасното население во Европа;

Да се подобрат знаењето и вештините на возрасното население.

Учејте странски јазик заедно со вашите внуци. Проектот ги искористи блиските меѓугенерациски односи на бабите и дедовците со нивните внуци, при што тие меѓусебно се мотивираа да учат јазици преку заеднички активности. Особен успех се забележа кај повозрасните, кои претходно никогаш немале можност да учат странски јазик. Исто така, се покажа дека учењето странски јазик може да биде забавно и да стори многу за надминување на стереотипот дека јазик може да се учи само на млади години.

Во многу европски држави, додека родителите се на работа за децата се грижат бабите и дедовците. Таков е случајот во Бугарија, Грција, Италија и во Шпанија. Од повозрасните се очекува да помогнат не само во секојдневните активности дома, туку и при пишувањето на домашните задачи. Ова се сметаше за можност за мотивирање на повозрасните да им се придружат на своите внуци додека учат странски јазик. За да се надмине нивната неволност за повторно учење, партнерите развија неформални активности со кои го привлекоа нивното внимание. Измислија игри слични на

оние што се користат во наставата кога се работи со помали деца, а со кои се подобруваат вештините на меморирање. Овие игри беа забавни и помогнаа да се создаде релаксирана атмосфера во училиницата. Правењето грешки никогаш не е пријатно за возрасните, така што акцентот се стави на базичното ниво на познавање на јазикот и на развивањето делумни вештини за зборување. Повозрасните уживаа во социјалните аспекти на учењето во неформални клубови со другите баби и дедовци и покажаа голем ентузијазам во разните јазични

натпревари во тим со нивните внуци. Речиси и да нема друг проект за промоција на јазиците за оваа целна група, така што овој проект привлече голем интерес и истиот е посочуван како пример на многу настани низ цела Европа. Исто така, проектот има неверојатно висока стапка на задржување на вклучените возрасни лица, така што многумина сега плаќаат за да одат на курс и понатаму да го изучуваат јазикот. Повеќе детали за овој проект може да се најдат на веб-страницата на проектот: www.znanie-bg.org.

Покрај овие 4 потпрограми, програмата Доживотно учење ги вклучува и т.н. трансверзални програми кои имаат за цел да го зголемат квалитетот и транспарентноста на образовните системи и на системите за обука во државите-членки и државите-учеснички во програмата и да обезбедат европска соработка во областите опфатени со две или повеќе програми.

Развој на претприемачки вештини кај младите. Пол Брокман од локалниот совет на Саутемптон отпатува на еднонеделна студиска посета на Малта. Целта на посетата беше да научи како се развиваат претприемачки вештини кај младите луѓе и да ги инспирира да започнат сопствен бизнис. Програмата вклучуваше посети на локалните организации и училишта за да види како се развива претприемаштвото кај младите на Малта. За време на оваа еднонеделна посета, Пол се запозна со работата на инкубаторот „Kordin Business Incubation Centre“ и го посети колеџот за уметност и технологија на Малта (Malta College of Arts Science and Technology), за

да види како тие ги развиваат интересите за претприемачки потфати кај нивните студенти. Исто така, ја посети и корпорацијата за вработување и обука на Малта (Malta's Employment and Training Corporation), каде што функционира шема којашто нуди помош во форма на знаење и вештини за невработените лица, за да можат да отворат сопствени бизниси. Во програмата беше вклучена и посета на Виктор Галеа, претседателот на Стопанската комора на Малта. Пол изјави: „Средбата со министерот беше исклучителна и со неа се заокружи мојата посета на Малта. Господин Галеа беше многу отворен за дискусија и имаше одлично излагање за механизмите за изготвување

на политиките и за интеракција со засегнатите страни. Тој неуморно одговараше на најразлични прашања, почнувајќи од стратешките прашања, па сè до конкретните аспекти на наставната програма“. Како резултат на студиската посета, Пол дизајнираше програма

за обука на претприемачи за самовработување за неговата организација во Саутемптон. Исто така, идејата за бизнис-инкубатор ја изнесе пред Општинскиот совет на Саутемптон. Искуството на Пол беше финансирано од Трансверзалната програма на ЕУ за студиски посети.

Програма *Џан Моне* е иницијатива на Европската комисија за поттикнување предавања, истражувања и придонес кон т.н. Европски интегрирани студии во високообразовните институции. Програмата вклучува: Жан Моне - мрежа на европските центри на извонредност (European Centres of Excellence) - универзитетски институции признаени од страна на Европската комисија за висококвалитетно истражување и предавања на тема „Европска интеграција“. Денес во светот работат 97 такви центри. Комисијата ги поддржува и Жан Моне-катедрите и Жан Моне-студиските модули. Низ светот во моментот има 629 такви катедри.

Република Македонија сè уште не учествува во програмата Доживотно учење. Услов за учество е формирање на Национална агенција за европските програми за образованието и за мобилноста. Тоа е истата агенција којашто беше спомената во програмата „Младите во акција“. Оваа агенција е формирана во 2008 година, но сè уште не е акредитирана од страна на ЕУ за да ја извршува својата функција. Акредитацијата првично беше најавена за 2009 година, а сега веќе се зборува за почетокот на 2010 година.

Со надеж дека Република Македонија што поскоро ќе се вклучи во програмата *Доживотно учење*, Македонскиот центар за европско образование си зеде за право да смисли македонска приказна, преку која ќе се илустрираат сите придобивки што програмата им ги нуди на граѓаните на оваа држава. Приказната е засега измислена, но таа многу лесно може да стане реалност.

МАКЕДОНСКА ПРИКАЗНА

Семејството Стојановски е типично македонско семејство. Мајката Стојанка работи во детска градинка, таткото Стојан е универзитетски професор, нивната ќерка Стојна студира хуманистички студии на еден од универзитетите во Македонија, а нивниот син Столе што туку заврши средно стручно образование (угостителство) и сега ги разгледува можностите за отворање сопствен ресторан кој ќе нуди најразлични специјалитети на народите кои живеат во Европската унија.

Во населбата каде што живее семејството Стојановски неодамна се вселија неколку семејства од Унгарија кои работат во Македонски телекомуникации. Тоа се главно млади брачни двојки со по две мали деца на возраст од 2 до 4 години. Градинката каде што работи Стојанка не е подготвена да им ги понуди своите услуги на овие семејства, бидејќи никој од персоналот не ја познава добро унгарската култура и обичаите, ниту пак има основни познавања од унгарскиот јазик, неопходни за да воспостави едноставна комуникација со децата. За среќа, унгарските семејства се добро запознаени со можностите што ги нуди програмата Доживотно учење и тие и помогнаа на управата на градинката да воспостави контакт со предучилишните установи од Унгарија. Сега Стојанка учи унгарски (платено од делот на програмата наменет за учење јазици), нејзината директорка организира заеднички проекти со другите унгарски градинки од мрежата, при што има редовна размена на персоналот заради подобрување на соработката (платено од делот на програмата COMENIUS), а Македонија успешно се промовира во Унгарија.

Стојанка го пренесува нејзиното искуство на својот сопруг Стојан, кој - благодарейќи на нејзините унгарски врски - успеа да воспостави контакти со неколку универзитети од Унгарија. Користејќи грант за мобилност од програмата ЕРАСМУС, Стојан неколку месеци престојуваше во еден од унгарските универзитети и искуството оттаму го пренесе на својот универзитет во Македонија. Сега студентите од неговиот универзитет поминуваат по неколку месеци на студии во Унгарија, унгарските студенти доаѓаат во Македонија, а трошоците за нивниот престој ги покрива ЕУ, во форма на стипендии.

Поучена од искуството на татка си, ќерката Стојна е при крај со своите додипломски студии, но веќе аплицира за постдипломски студии на Универзитет кој е дел од мрежата ЕРАСМУС во Германија. Нејзините студии ќе се одвиваат во Германија, Финска и во Шпанија, а притоа ќе помине и на подготвителни курсеви по германски, фински и шпански јазик. Трошоците за нејзиното студирање ќе ги покрие ЕУ.

Програмата Доживотно учење му ги отвори вратите и на Столе. Отворањето ресторан се покажа покомплицирано отколку што очекуваше. Тој се соочи со два големи проблеми: прво, сфати дека не знае речиси ништо за деловното работење, маркетингот и дека не умеа да направи бизнис план, и второ, му стана јасно дека европските кујни се многу разновидни и дека, освен оние од попознатите соседни држави, тој не знае речиси ништо за тоа каква храна јадат Данците, Ирците,

Латвијците, Литванците итн. Благодарение на програмата ГРУНДТВИГ, Столе се запиша на курс по деловно планирање, финансиски менаџмент и маркетинг во еден од центрите за образование на возрасни, а унгарските врски на неговите родители му помогнаа да воспостави контакт со Средното угостителско училиште во Будимпешта, каде што се изучува посебен предмет Европски кујни. Столе ги поврза двете средни училишта и сега училиштето во Македонија работи на воведување на пред-

метот Европски кујни, бидејќи нивните унгарски колеги се заложиле да им помогнат при изготвувањето на наставната програма, но и при доквалификацијата на наставничкиот кадар во Македонија. Идните генерации ученици од Македонија ќе можат да престојуваат на размена во Унгарија, а унгарските средношколци ќе можат да ја изучуваат македонската кујна овде, во Македонија. Трошоците за овие потфати ќе бидат покриени од програмата ЛЕОНАРДО ДА ВИНЦИ.

Структурата на програмата *Доживотино учење* на ЕУ изгледа вака.

ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ 2007-2013 (6,970 милјарди €)

COMENIUS	ERASMUS (370 милиони € год.)	LEONARDO DA VINCI (215 милиони € год.)	GRUNDTVIG (38,54 милиони € год.)
<p>Грантови за претучилишно и училишно образование се до вишо средно образование и за институциите кои нудат такво образование</p> <ul style="list-style-type: none"> Партнерства (грантови за транснационални училишни партнерства) Мрежи (2,843 мил./годишно) (грантови за вмрежување на образовните установи и организации во мултилатерални проекти) Мобилност (24,793 мил./годишно) (квалификација и доквалификација на просветните работници, размена на ученици). 	<p>Грантови за мобилност на студентите/професорите, за мрежи и за партнерства во високото образование</p> <ul style="list-style-type: none"> Мобилност (351,1 мил./годишно) (индивидуални грантови за студенти/професори) Мултилатерални проекти (10,842 милиони евра) (грантови за проекти за развој, модернизација и иновација) Мрежи (7,6 мил./годишно) (грантови за создавање тематски мрежи за подобрување на квалитетот на високото образование). 	<p>Грантови за наставните потреби на стручното образование без вишо стручно образование</p> <ul style="list-style-type: none"> Мобилност (122 мил./годишно) (грантови за транснационални проекти за мобилност на лицата, за професионална обука и за обучувачи) Мултилатерални проекти (82,64 мил. евра) (грантови за транснационални проекти за развој на иновации и квалитет на полето на професионалната обука) Мрежи (3,682 мил./годишно) (грантови за транснационални тематски мрежи на европски стандарди) 	<p>Грантови за настава и учење, проекти во образованието за возрастни намените за обучувачи и за оние кои учат</p> <ul style="list-style-type: none"> Мобилност (2,05 мил./г) (грантови за мобилност за формална и неформална обука и за наставен кадар што специја-лизира образование за возрастни) Мултилатерални проекти 14 м (грантови за проекти за развој, модернизација и иновации во образованието за возрастни) Мрежи (2,557 мил./г) (грантови за создавање и реализација на Грундтвиг мрежи во образованието за возрастни) Партнерства (19,32 мил./г) (грантови за создавање партнерства за учење за возрастни)

LLL - TRANSVERSAL PROGRAMME

E-LEARNING (8,5 мил. € годишно) - грантови за интеграција на ИКТ во системите за образование и за обука во Европа

- ДИСЕМИНАЦИЈА** (2,864 мил.€ год.) - грантови за поддршка на проекти и студии кои имаат за цел дисеминација на резултатите од програмата *Доживотино учење*
- ЈАЗИЦИ** (9,147 мил. € год.) - грантови за подобрување на наставата и учењето јазици (квалитативно и квантитативно)
- СОРАБОТКА И ИНОВАЦИИ НА НИВО НА ЈАВНА ПОЛИТИКА** (6,239 м. € год) - студии и анализи поврзани со образовните политики и системи

JEAN MONNET

- Поддршка на акции, европски институции и асоцијации кои дејствуваат на полето на европските интеграции.

ИЗВАДОЦИ ЕСЕИ

Фондацијата Институт отворено општество - Македонија, Македонскиот центар за европско образование и Младинскиот образовен форум во рамките на проектот „Акција за Европа“, објавија конкурс за избор на најдобар есеј на тема „Зашто Македонија треба да стане членка на Европската унија. Во прилог, неколку извадоци од најдобрите есеи:

..... Европската унија е културно единство. И не само културно, туку и интеграциско, осмислено и создавачко тело на модерна Европа. Таа е двигател на тоа историско обединување, наполно извајана во духот на либералната демократија. Нејзина задача е издигнување на општествениот живот, градење на мостови на соживот, заедничко дејствување и соочување со проблемите, мултинационалност и разбирање...

На прославата на 120 годишнината од раѓањето на Роберт Шуман, во Будимпешта, Егон Клепаш ќе ги пренесе зборовите на еден од креаторите на обединета Европа: „Ќе дојде денот кога народите од Источна и Централна Европа ќе живеат во слободата што доаѓа. Јас можеби нема да го доживеам, но вие младите да.“ Сонот на Шуман бил јасен. На ова Клепаш додава: „Ние (Унијата) не сме како либерализмот кој е центриран околу индивидуата, ниту пак како комунизмот околу колективизмот. Ние сме насочени кон личноста и затоа сме организација на вредности....

Место во Европскиот Парламент добиваат оние земји кои ќе покажат зрелост на демократијата, зрелост на лицето на политиката, зрелост воопштена на општествен нарав. Тоа е тешка одговорност и трнлив пат до посакуваната цел....

Како што изјави Оли Рен на 15 мај во Брисел, факт е дека Европа стана хетерогена, но за сметка на тоа и хомогена. „Денес Европа е реобединета и слободна. Да ја задржиме како таква.“ Ова е тешка агенда, но прекрасна мисија каква што и европската конструкција треба да биде. А Македонија го има секое право да биде дел од неа.

Јованче Неделковски - СОУ „Наум Наумовски Борче“ Пробиштип

...Европската Унија е едно големо семејство на кохабитација на различни културни ентитети, кои така поврзани ја остваруваат својата економска и политичка благосостојба. Да се биде дел од ЕУ значи да се биде космополит, да се има доволно силен идентитет, така што дел од него ќе се отстапи на Унијата во насока на потиснување на национализмот и отворање на границите кон пошироката интеграција во Европа и поврзување на европските народи. Станувајќи дел од Унијата, Македонија би зела учество во креирањето на надворешната и безбедносна политика, но првенствено би ја подобрила својата економска слика, како резултат на можноста за пласирање на македонските производи на единствениот европски пазар, но и европските инвестиции во државата...

Сведоци сме на една болна и тешка транзиција во која македонската економија тоне надвор од границите на Унијата. Единственото решение за излез од македонската криза е членството во ЕУ, но наместо да спроведеме забрзана евроинтеграција, ние оставаме впечаток дека се вртиме во круг, кој со оглед на нашата состојба, за жал нема облик на спирала...

Можеби едно нешто сеуште не сме научиле, а тоа е дека: „Во Европа не се влегува, ниту пак Европа доаѓа кај нас; Европа се прави овде, на домашно тло. Кога ќе создадеме држава која

ќе може да стои рамо до рамо со членките на ЕУ, тогаш ќе станеме дел од тоа семејство. Тогаш нема да ни бидат потребни формалности и договори, бидејќи европската култура ќе стане наше секојдневие а не само вештачка маска на карневалот членство во ЕУ”.

Јасна Тренгоска СОУ „Св.Наум Охридски” - Македонски Брод

...Кога ќе ја земеме во предвид актуелната состојба во која се наоѓа Македонија денес, ќе дојдеме до заклучок дека не можеме да се пофалиме многу со економската состојба, технолошкиот развој, еколошката свест, како и со начинот на кој се спроведува демократијата во РМ. Сеуште се чувствуваме како ембриони на либерално демократски битија со корени од „едномислениците”, ембриони кои водат битка за секојдневно усовршување и дообликување на новите вредности кои сакаме да ги спроведеме во ова наше општество. Алтернатива која РМ ја гледа за градење на силна надворешна политика, за стабилна и безбедносна држава и развивање на поволна инфраструктура во земјата е Европската Унија, која претставува несомнено избалансирана средина во поглед на правата и слободите на човекот, како и економска и технолошка развиеност.

Маршал Меклаун човештвото го означува како „глобално село” во кое сите на некој начин се поврзани и каде што настаните од едниот крај на планетата, би ги засегнале и жителите на другиот крај. Ова потегнува иницијатива и понудува нови хоризонти на размислување со кои се истакнува значењето на меѓусебната зависност на државите едни од други, како и потребата на почитување на разликите, бидејќи на таков начин можат да се создадат цврсти односи, ефикасност и просперитет на секоја држава.

Игор Радевски - СОУ „Св.Наум Охридски” - Македонски Брод

...Проширувањето на Европската Унија е од големо значење, како за земјите кои сакаат да станат дел од Унијата, така и за самата Унија. Пред се, успешното функционирање на ЕУ во текот на повеќе децении ја потврди идејата дека само „обединета Европа” може да значи и „силна Европа”. Со проширувањето на ЕУ и влезот на нови земји-членки, се зголемува зоната на мир, демократија, стабилност и просперитет на народите од Европа. Со влезот во ЕУ, граѓаните ја добиваат можноста непречено да патуваат, учат и работат во која било друга членка на ЕУ. Со ова се подобрува и начинот на живеење на граѓаните од земјите членки на ЕУ, бидејќи влезот во Унијата значи дека успеале да создадат подобри услови во областите кои го засегаат секојдневното живеење и безбедноста.

Заедничкиот пат низ историјата со народите од Европа, како и со големиот удел на Македонија во богатото културно наследство на Европа, говорат за тоа дека местото на РМ е во ЕУ. Тоа всушност е опфатено во самото мото на ЕУ - „In varietate concordia” односно „Обединети во разликите”.

Илија Јованов СОУ „Св. Кирил и Методиј” - Неготино

...Со многу нешта може успешно да се вклопиме помеѓу ѕвездите на европското небо и силно да заблескаме помеѓу останатите, затоа што македонското сонце заслужува да биде европска ѕвезда. Ниту еден врв не е недостижен за далеку упатениот поглед на македонската нација...

Боркица Трајковска СОУ „Јане Сандански” - Струмица